

شاخصهای دانشگاه فرهنگ‌ساز از دیدگاه مقام معظم رهبری

احمدرضا شاه‌علی¹

چکیده

هدف: هدف محقق در این مقاله، استخراج شاخصهای دانشگاه فرهنگ‌ساز از دیدگاه مقام معظم رهبری بود. **روش:** این مقاله به روش توصیفی - تحلیلی و از طریق گردآوری داده‌ها و اطلاعات با مراجعه به منابع کتابخانه‌ای به رشته تحریر درآمده است. **یافته‌ها:** دانشگاه فرهنگ‌ساز با سه مؤلفه باورها، ارزشها و هنجارها، دارای 28 شاخص است که از مطالبات مقام معظم رهبری از دانشگاهیان استنتاج شده است. **نتیجه‌گیری:** دانشگاه فرهنگ‌ساز با شناخت فرهنگ موجود و فرهنگ مطلوب و اتخاذ رویکردهای مناسب فرهنگ‌سازی در چارچوب شاخصهای مستخرج از مطالبات مقام معظم رهبری، قادر است جامعه را به وضعیت مطلوب فرهنگی هدایت کند.

واژگان کلیدی: دانشگاه، فرهنگ‌ساز، رهبری.

دریافت مقاله: 97/02/19؛ تصویب نهایی: 97/10/15

1. دکترای مدرسی معارف اسلامی و استادیار گروه معارف اسلامی دانشگاه علم و صنعت ایران/نشانی: تهران؛ میدان رسالت، خ هنگام / نمابر:

Email: shahali@iust.ac.ir / 02177491227

الف) مقدمه

تعالی و انحطاط هر جامعه‌ای، مرهون فرهنگ آن است. فرهنگ، زیربنای همه بنیادهای سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و نظامی جامعه است و بر این اساس، بزرگ‌ترین نیاز جامعه بشری و عامل اصلی پویایی، نشاط و تداوم حیات جوامع است. از آنجا که فرهنگ، بستر همه توانایی‌ها، ارزشها، باورها، هنجارها، سنتها، اسطوره‌ها و نهادهای بشری است و هویت و اصالت و روح یک جامعه را شکل می‌دهد، از اهمیت اساسی برخوردار است. اگر جامعه‌ای بخواهد از تمدن برخوردار باشد، لازمه آن فرهنگ‌سازی در قالبهای مختلف به صورت فعال است.

در میان ابزارها و بخشهای مهم فرهنگی، دانشگاه نقش خطیری در شکل‌دهی فرهنگ بر عهده دارد؛ زیرا مأمور فرهنگ‌سازی است. فرهنگ سوق‌دهنده ملت به سوی آرمانها و ایده‌آلها و بسترساز حرکت به سوی ارزشهای مطلوب، می‌تواند از طریق دانشگاه، احساس توانمندی و شایستگی و خودباوری فرهنگی را به بدنه جامعه تزریق کند. دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی، معرف نهاد نرم‌افزاری تفکر و علم آن جامعه محسوب می‌شوند. دانشگاهها اصول جهان‌بینی و نظام اعتقادی - ارزشی جامعه را در خود متجلی می‌سازند و با تربیت متفکران و دانشمندان و مدیران آینده، در جهت‌بخشی به حرکت‌های گوناگون فکری، اعتقادی، فرهنگی و سیاسی جامعه، مؤثر واقع می‌شوند.

جمهوری اسلامی ایران که جهان‌بینی اسلامی را مبنای تمام شئون زندگی خود قرار داده، به دنبال دانشگاه‌هایی متناسب با مبانی و ارزشهای اسلامی است تا بتواند با تربیت دانش‌آموختگانی فرهیخته در تراز نظام انقلاب اسلامی، به ترویج و تعمیم ارزشهای دینی در جامعه اسلامی بپردازد. از طرفی، مقام معظم رهبری نیز حرکت دانشگاه را در مسیر اسلامی شدن و تأثیرگذاری آن بر فرهنگ جامعه از طریق فرهنگ‌سازی، همواره مطالبه کرده‌اند. لذا این مقاله در صدد است با روش توصیفی - تحلیلی و از طریق گردآوری داده‌ها به روش کتابخانه‌ای، به این سؤال اصلی پژوهش پاسخ دهد که: شاخصهای دانشگاه فرهنگ‌ساز از دیدگاه مقام معظم رهبری کدام است؟

ب) پیشینه پژوهش

اگر چه تعدادی پژوهش با موضوع «فرهنگ‌ساز، فرهنگ‌سازی» به چاپ رسیده، ولی اغلب آنها در حوزه رسانه‌ها، به ویژه رسانه ملی است. در بررسی پژوهشها با دو کلیدواژه «دانشگاه» و «فرهنگ‌ساز»، تنها چهار پژوهش یافت شد که عبارتند از:

5 ♦ شاخصهای دانشگاه فرهنگ‌ساز از دیدگاه مقام معظم رهبری

- «بایسته‌های دانشگاه فرهنگ‌ساز در هزاره سوم» (1390). نویسندگان با مطالعه و تحلیل اسناد و مدارک علمی موجود و اسناد بالادستی مربوط، مواردی همچون زیرساختهای محتوایی، غنی‌سازی مبانی فکری، فوق برنامه‌ها و طرحهای ابتکاری را بایسته‌های دانشگاه فرهنگ‌ساز معرفی کرده‌اند.

- «نقش دانشگاه در فرهنگ‌سازی و ایجاد زیرساختهای عملی برای تربیت نیروهای کارآفرین (1389). نویسنده در این مقاله بر یک سری از زیرساختهای اساسی در ایجاد فرهنگ کارآفرینی در دانشگاهها و مراکز عالی تأکید کرده و یکی از وظایف اصلی و نمادین دانشگاه را بسترسازی و تربیت نیروهایی که توان پیش‌بینی فرصتها را دارند، معرفی کرده است.

- «رسالت و نقش دانشگاه در قبال فرهنگ و فرهنگ‌سازی از منظر امام خمینی» (1389). نویسنده تلاش کرده است نشان دهد با توجه قصد نظام جمهوری اسلامی مبنی بر صدور ارزشها و پیام انقلاب به سایر کشورها، این عمل تنها از طریق افزایش قدرت علمی ممکن است و قدرت علمی نیز محصول خودباوری، انسان‌سازی، تحکیم وحدت حوزه و دانشگاه و هم‌اندیشی متفکران است.

- «نقش دانشگاهها در فرهنگ‌سازی تحقیق و توسعه» (1380). نویسنده در این مقاله سعی کرده است ضمن اشاره به طی شدن دوران انتقال فناوری و توسعه صنعتی در قرن 21، به نقش دانشگاهها در انتقال آگاهی‌ها و اندیشه، بهره‌مندی از دارایی فکری و خلاقیت و نوآوری بپردازد.

همان‌طور که ملاحظه شد، تا کنون پژوهشی با موضوع مشابه این مقاله به چاپ نرسیده و موضوع تحقیق، بکر و جدید است.

ج) مفاهیم و ادبیات نظری

1. دانشگاه

دانشگاه¹ به معنی محل دانش و علم آمده است (لغتنامه دهخدا)؛ نه صرفاً محل درس دادن که معنی مدرسه را می‌دهد. امروزه دانشگاه یک واژه چندمعنایی است: محل آموزش، محل ارائه درس، محل تربیت کارشناسان مورد نیاز سازمانها، محل پژوهش، محل نقادی نظامهای اجتماعی و فرهنگی و علمی، محل اندیشه‌ورزی و خلاقیت و نوآوری و ... همه این کارکردهای متضاد و متنوع در موقعیتهایی تحقق می‌پذیرد یا انتظار می‌رود تحقق یابد که دانشگاه نامیده می‌شود. (بنی، 1388: 26)

1. University

6 ♦ فرهنگ در دانشگاه اسلامی 30

در نگاه مقام معظم رهبری، «دانشگاه همان مجموعه‌ای است که دارد فردا را آماده‌سازی و طراحی می‌کند. پس روحیه تعهد، میل به اقدام و آرمان‌گرایی در دانشجو و استاد دانشگاه بسیار با اهمیت است.» (سایه سارولایت، 1388، ج 5: 142)

در خصوص رسالت و کارکردهای دانشگاه، دیدگاه‌های متفاوتی وجود دارد؛ از جمله:

کارکرد دانشگاه پرداختن به پژوهش‌های بنیادی و تولید علوم پایه است و چنانچه با شکست مواجه شود، دولت باید مانند کالاهای عمومی با این پدیده برخورد کرده، از آن حمایت کند. (عیسی، 2014: 20)

دانشگاه را باید در یک سیستم تعاملی با صنعت و دولت ادراک کرد. در این صورت، دانشگاه کارکردی برای جبران نقایص صنعت و کم‌اطلاعی دولت دارد و برعکس. (مووری و سمپارت، 2004: 223)

تولید علم و اندیشه و دستیابی به محصولات نوین علمی، تأمین نیروی انسانی متخصص برای جامعه و دانش‌افزایی عمومی، سه رسالت بسیار مهم دانشگاه به شمار می‌آید. (سروقامت، 1382: 34)

کارکردهای اصلی دانشگاه از دیدگاه حضرت امام خمینی (ره) عبارتند از: انسان‌سازی، حفظ و تداوم انقلاب اسلامی، تضمین سعادت ملتها و چراغ راه جامعه، پی‌ریزی و ساختن آینده، استقلال فکری و تحقق فرهنگ توانستن. (ذوالفقارزاده و همکاران، 1393: 13)

از نظر مقام معظم رهبری: «رسالت اصلی دانشگاه، علم است» (در دیدار استادان دانشگاه تهران، 1388/11/13) «مهم‌ترین رسالت دانشگاه، پرداختن به مسائل علمی است» (جلسه پرسش و پاسخ مدیران مسئول و سردبیران نشریات دانشجویی، 77/12/4). در جایی دیگر می‌فرمایند: «شما باید در پیشرفت علم و بنای علمی کشور، یک تحرکی به وجود آورید، این است آن رسالت اصلی شما. کاری کنید... این دانشگاه مرجع تحقیقات مراکز علمی و دانشگاه‌های دنیا بشود» (در دیدار اساتید و دانشجویان دانشگاه امام صادق، 84/10/29). از نظر ایشان، «علم، قدرت است. علم عامل اصلی است که به ملت اقتدار می‌بخشد؛ هم اقتدار اقتصادی، هم سیاسی و هم کرامت ملی.» (در دیدار اساتید دانشگاهها، 92/5/15)

2. شاخص

شاخص در لغت به معنای برآمده، مرتفع، چشمگیر، برجسته و آن چیزی است که مقدارش ماهیت چیزی را معین می‌کند (عمید، 1389، ج 2: 1105). شاخص، کمیتی است که نماینده چند متغیر همگن است و وسیله‌ای برای

7 ♦ شاخصهای دانشگاه فرهنگ‌ساز از دیدگاه مقام معظم رهبری

اندازه‌گیری و مقایسه پدیده‌هایی است که ماهیت و خاصیت مشخص دارند و بر مبنای آن می‌توان تغییرات ایجاد شده در متغیرهای معینی را در طول یک دوره بررسی کرد. (جاناحمدی، 1388: 29)

شاخصها، نشانه‌های عینی قابل شناسایی و قابل اندازه‌گیری ابعاد مفهوم (و پدیده‌ها) هستند. برخی از مفاهیم ساده‌اند؛ مثل پیری که یک شاخص دارد (سن)، ولی مفاهیمی هستند که شاخصهایشان تا این اندازه بدیهی نیست. در این موارد، شاخص ممکن است یک نشانه، دلالت، جمله، عقیده ابراز شده یا هر پدیده‌ای باشد که اطلاعاتی درباره موضوع مفهوم‌سازی به ما می‌دهد. (ریون کیوی و همکاران، 1370: 114)

همواره معیارها و شاخصهایی برای رشد و پیشرفت فرهنگ و بالندگی آن وجود داشته که وجود آنها می‌تواند تغییرات ملموس در این حوزه را نشان دهد.

3. فرهنگ

فرهنگ از لحاظ لغوی، از دو جزء «فر» و «هنگ» تشکیل یافته است. «فر» به معنی جلو و «هنگ» از ریشه اوستایی «تنگا» به معنی بالا کشیدن و بیرون کشیدن گرفته شده است. معادل فرهنگ در زبان انگلیسی، واژه کالچر¹ به معنای کشت و کار یا پرورش است (مشکی، 1377: 436). در گذشته، فرهنگ به معنای آموزش و پرورش یا آموختن ادب و علم بوده، ولی در دوره‌های اخیر به سبب تحول مفهوم آن در زبانهای بیگانه، معنا و مفهوم وسیع‌تری یافته و به مجموعه آداب و رسوم، باورهای دینی، علم، هنر و اخلاقیات اطلاق می‌شود. (آشوری، 1375: 8)

افزایش رشته و گرایشهای علوم انسانی و نوع نگاه و برداشتهای صاحبان این علوم، به ارائه تعاریف متنوعی از فرهنگ منتج شده که حاکی از سیالیت و پیچیدگی آن است.

ادوارد برنت تایلور² مردم‌شناس انگلیسی، فرهنگ را مجموعه‌ای پیچیده می‌داند که در بر گیرنده دانستی‌ها، اعتقادات، هنرها، اخلاقیات، قوانین، آداب و رسوم و عادات و هرگونه توانایی دیگری است که انسان به عنوان عضوی از جامعه به دست می‌آورد. (تایلور، 1871: 12)

گی روشه، استاد جامعه‌شناسی دانشگاه مونترال کانادا معتقد است فرهنگ مجموعه‌ای به هم پیوسته از تفکر، احساس و عمل مشخص است که فراگیر و مشترک است و به دو شیوه عینی و نمادین به کار گرفته می‌شود. (روشه، 1367: 123)

1. Culture
2. Tylor

8 ♦ فرهنگ در دانشگاه اسلامی 30

آنتونی دی. اسمیت¹ فرهنگ را شیوه همگانی زندگی یا گنجینه‌ای از باورها، سبکها، ارزشها و نمادها قلمداد می‌کند. (اسمیت، 1991: 27)

ساموئل بارنز² فرهنگ را مجموعه‌ای از اعتقادات و باورها دانسته است که در اثر تلاشهای گروهی معین در فائق آمدن بر مسائل انطباق بیرونی و وحدت درونی، گسترش می‌یابد. (بارنز، 1986: 17)

رونالد اینگلهارت، فرهنگ را نظامی از نگرشها، ارزشها و دانشی که به طرزی گسترده در میان مردم مشترک است و از نسلی به نسل دیگر منتقل می‌شود و بر خلاف طبیعت انسانی که از لحاظ زیست‌شناختی فطری و عمومی است، فرا گرفته می‌شود. (اینگلهارت، 1373: 13)

تالکوت پارسونز، استاد جامعه‌شناسی دانشگاه هاروارد، فرهنگ را سیستم‌های الگو شده یا سامان یافته‌ای از نمادها می‌داند که تحت جهت‌گیری‌های کنشی و اجزای درونی شده شخصیت افراد و الگوهای نهادی شده سیستم اجتماعی درآید. (معینی، 1374: 111)

آنتونی گیلنز، جامعه‌شناس انگلیسی، فرهنگ را ارزشهایی که اعضای گروه معینی دارند، هنجارهایی که از آن پیروی می‌کنند و کالاهای مادی‌ای که تولید می‌کنند، تعریف کرده است. از نظر او، ارزشها آرمانهای انتزاعی‌اند؛ حال آنکه هنجارها، اصول و قواعد معینی‌اند که از مردم انتظار می‌رود آنها را رعایت کنند. هنجارها نشان‌دهنده بایدها و نبایدها در زندگی اجتماعی‌اند. (گیدنز، 1373: 36)

علی‌اکبر ولایتی، فرهنگ را مجموعه‌ای از سنتها، آداب و اخلاق فردی یا خانوادگی اقوامی می‌داند که پابندی ایشان به این امور باعث تمایز آنان از دیگر اقوام و قبایل می‌شود. به عبارت دیگر؛ فرهنگ، مجموعه باورهای فردی یا گروهی خاص است و چون باورها ذهنی‌اند، پس فرهنگ جنبه عینی ندارد. (ولایتی، 1384: 19)

ناصر مکارم شیرازی در کتاب «آفریدگار جهان» می‌گوید: فرهنگ جامعه که مجموعه پیچیده‌ای از اعتقادات، مذهب، اخلاق، آداب و رسوم، تاریخ و نگرشهای اجتماعی و سیاسی است، قبل از هر چیز بر عقاید آن جامعه استوار است و برای هر گونه اصلاحات فرهنگی باید به اصلاح عقاید پرداخت. (مکارم شیرازی، 1389: 15)

جوادی آملی معتقد است فرهنگ، مجموعه‌ای از ارزشهای مادی و معنوی است که در آداب و رسوم، زبان، ادبیات، مقررات، عقاید، هنرها و سایر میراثهای فرهنگی تجلی می‌یابد و بر راه و روش زندگی مردم اثر می‌گذارد. (جوادی آملی، 1388: 112)

1. Smith
2. Bames

9 ♦ شاخصهای دانشگاه فرهنگ‌ساز از دیدگاه مقام معظم رهبری

مقام معظم رهبری در دیدار با اصحاب فرهنگ، حوزه و دانشگاهیان، از فرهنگ به طور مکرر سخن به میان آورده‌اند که به برخی فرمایشات ایشان اشاره می‌شود:

- «فرهنگ یعنی خلیات و ذاتیات یک جامعه و بومی یک ملت، که تفکراتش، ایمانش، آرمانش، اینها تشکیل دهنده مبانی فرهنگ یک کشور است». (ماه‌سار ولایت، 1388، ج 5: 331)

- «فرهنگ یک کشور و یک ملت، در حقیقت شاکله معنوی این ملت است؛ یعنی اگر ما در یک کشور، وضع اقتصادی و نظام سیاسی را شاکله جسمی برای یک ملت بدانیم، روح این مجموعه عبارت است از فرهنگ. در حقیقت؛ فرهنگ است که هویت و شاکله معنوی یک ملت را معین می‌کند. طبعاً این فرهنگ، شاخصهای مصداقی دارد. شاخصهای مصداقی اش عقاید است، اخلاق است، آداب است، رفتارهای اجتماعی است، رفتارهای فردی است، خلیات و خصال ملی است». (در دیدار اعضای شورای عالی انقلاب فرهنگی، 1390/3/23)

- «مراد ما از فرهنگ، همان ذهنیتهاست... مرادم آن معنای عام فرهنگ است؛ یعنی آن ذهنیتهای حاکم بر وجود انسان که رفتارهای او را به سمتی هدایت می‌کند، تسریع یا کند می‌کند. این حداقل نیمی از عوامل تعیین کننده و پیش‌برنده و جهت‌دهنده بر همه رفتارهاست». (در دیدار اعضای شورای عالی انقلاب فرهنگی، 1378/9/23)

- «فرهنگ یعنی همین رسوم و آدابی که بر زندگی من و شما حاکم است. فرهنگ یعنی باورها و اعتقادات ما و چیزهایی که زندگی شخصی و اجتماعی و داخل خانه و محیط کسب یک جامعه با آنها روبه‌روست». (خطبه نماز جمعه تهران، 1369/1/10)

- «فرهنگ، مایه اصلی هویت ملتهاست، فرهنگ یک ملت است که می‌تواند آن ملت را پیشرفته، عزیز، دانا، عالم، فناور، نوآور و دارای آبروی جهانی کند». (در بازدید از صدا و سیما، 1383/2/28)

- «فرهنگ هر جامعه‌ای یا هر ملتی یا هر انقلابی... به مجموعه دستاوردهای ذهنی در آن جامعه [گفته می‌شود] که شامل دانش، اخلاق، سنن، آداب و چیزهایی که از اینها سرچشمه می‌گیرد». (1360/12/15)

- «فرهنگ یعنی اعتقادات و خلیات؛ فرهنگ عمومی هم از اعتقادات و خلیات نشأت می‌گیرد؛ یعنی چنانچه بحث انضباط، نشاط، همکاری و مشارکت، احساس توانایی و اقتدار و سایر مؤلفه‌های فرهنگ عمومی از اعتقادات و خلیات نشأت بگیرند، فرهنگ عمومی‌ای که ترسیم می‌شود متفاوت از فرهنگی است که از مادیات و ثروت و جاه و مقام نشأت می‌گیرد». (در دیدار اعضای شورای عالی انقلاب فرهنگی، 1379/9/19)

- «به نظر ما اینگونه است که بخش عمده فرهنگ، همان عقاید و اخلاقیات یک فرد یا یک جامعه است. رفتارهای جامعه هم که جزو فرهنگ عمومی و فرهنگ یک ملت است، برخاسته از همان عقاید است. در واقع؛ عقاید یا اخلاقیات، رفتارهای انسان را شکل می‌دهند و به وجود می‌آورند. خلیات اجتماعی، رفتارهای اجتماعی را به وجود می‌آورند و خلیات فردی، باعث به وجود آمدن رفتارهای فردی

10 ♦ فرهنگ در دانشگاه اسلامی 30

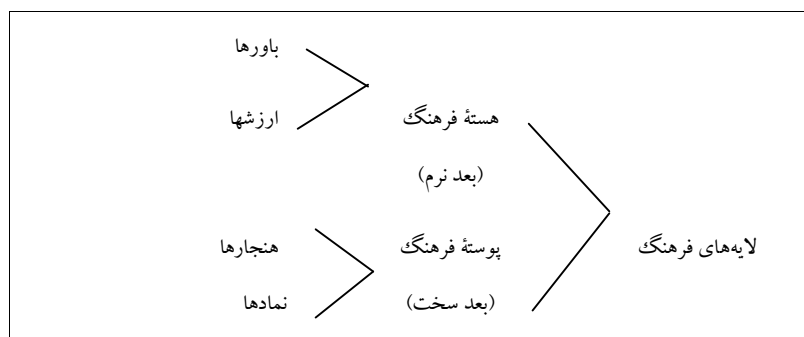
می‌شوند. بنابر این، درست است که مقوله فرهنگ در موارد زیادی شامل رفتارها می‌شود، ولیکن اساس و ریشه فرهنگ عبارت است از عقیده و برداشت و تلقی هر انسانی از واقعیات و حقایق عالم و نیز خلیقات فردی و خلیقات اجتماعی و ملی». (در دیدار اعضای شورای عالی انقلاب فرهنگی، 1379/9/19)

از نظر محقق، فرهنگ عبارت است از مجموعه‌ای از اعتقادات، باورها، ارزشها، رفتارها، آداب و رسوم و نمادهای یک جامعه.

4. لایه‌های فرهنگ

با نگاهی تحلیلی به تعاریف مذکور از فرهنگ، می‌توان گفت فرهنگ از چهار لایه مجزا و در عین حال مرتبط با یکدیگر تشکیل شده است. دو لایه، هسته فرهنگ و دو لایه دیگر، پوسته آن را تشکیل می‌دهند. لایه نخست، «باورها»؛ به معنای نظام جهان‌بینی و اعتقادات و نوع نگرش به خدا، انسان و جهان است. لایه دوم، «ارزشها»؛ عبارت است از مطلوبیتها، خواسته‌ها و علایق و جهت‌گیری‌های مثبت نسبت به آنچه ملاکهای کلی رفتارند و اکثر افراد جامعه روی آنها وفاق دارند. لایه سوم، «هنجارها»؛ به معنای بایدها و نبایدها و الگوهای رفتاری مشترک یا معیارهای رفتاری و محقق‌کننده ارزشهاست. لایه چهارم، «نمادها و اسطوره‌ها»؛ شامل سرود، پرچم، مشاهیر و شخصیت‌های علمی و فرهنگی یک کشور است و به نشانه‌هایی اشاره دارد می‌کند که در فرهنگ یک جامعه استمرار دارد و درون خود، باورها و ارزشهایی را حمل می‌کند. (بنیان، 17:1387)

از نگاهی دیگر می‌توان این چهار لایه را در دو بُعد نرم و سخت دسته‌بندی کرد. (نمودار 1)

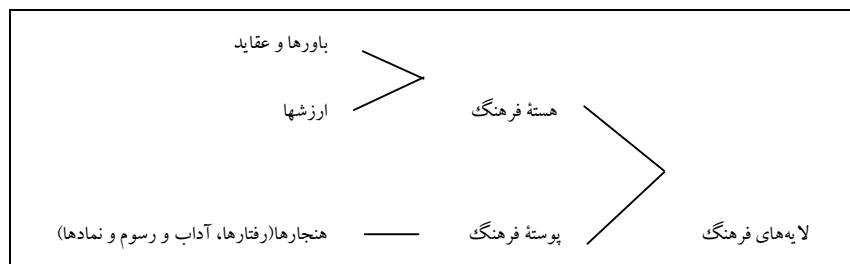
نمودار 1

از نظر محقق، از بیانات مقام معظم رهبری در خصوص فرهنگ، در دیدار اهالی فرهنگ و دانشگاهیان با ایشان، می‌توان نکات ذیل را استنتاج کرد:

- فرهنگ، امری ذهنی است.

11 ♦ شاخصهای دانشگاه فرهنگ‌ساز از دیدگاه مقام معظم رهبری

- فرهنگ، یعنی اعتقادات و اخلاقیات و رفتارهای برخاسته از اعتقادات.
- فرهنگ از سه لایه بنیادی (باورها و عقاید)، میانی (ارزشها) و بیرونی (رفتارها و هنجارها، آداب و رسوم و نمادها) برخوردار است. (نمودار 2)

نمودار 2

5. دانشگاه فرهنگ‌ساز

فرهنگ دانشگاهی مانند هر فرهنگ دیگری، دارای مجموعه‌ای از باورها، ارزشها، شیوه‌ها، آداب و رسوم، زبان و تاریخ منحصر به خود و از طرفی، پویا، قابل یادگیری و انتقال است.

فرهنگ‌سازی فرایندی است که موجبات محتواسازی، ساختاریابی، اصلاح‌بخشی و مشارکت‌دهی اجتماعی را از رهگذر تعامل‌گرایی جوامع فراهم می‌سازد (بریتانیکا، 2002، ج 16: مقاله فرهنگ). فرهنگ‌سازی از طریق واسطه‌های فرهنگی در سه مرحله تولید، توزیع و مصرف محصولات فرهنگی مربوط به خلاقیت‌های بشری در عرصه هنر و دانش صورت می‌پذیرد که موجب تغییر ذهنیتها، اعتقادات، ایدئولوژی‌ها و انتقال اطلاعات و شیوه‌های زندگی در فرایند تطابق افراد با محیط پیرامون می‌شود. (بنت، 1973: 315)

جیمز لال معتقد است فرهنگ‌سازی مظهر تعامل بین ساختار ذهنی اکتان‌کننده و پایدار، به عنوان ژرفای فرهنگ و پوسته فرهنگی لایه‌های زندگی روزمره قلمداد می‌شود. (لال، 2000: 130)

فرهنگ‌سازی به دو صورت فرهنگ‌پذیری و فرهنگ‌گرایی انجام می‌پذیرد. (دهشیری، 1388: 183)

منظور از فرهنگ‌پذیری، فرایند دائمی، پایدار و پویا (نه مقطعی یا موقت) است که متضمن پذیرش انتقال عناصر قوی فرهنگ دیگری از جمله باورها و مقدسات آن و نیز اخذ مدل‌های فکری فرهنگ دیگر است و تغییر در شیوه تفکر را موجب می‌شود. (دی‌برای، 1997: 15)

اما فرهنگ‌گرایی به معنای تغییر پوسته در اثر تماس فرهنگ‌گیرنده با فرهنگ‌دهنده؛ باید اذعان داشت که فرایند مذکور با توجه به جنبه تحول‌پذیر لایه بیرونی فرهنگ، از رواج بیشتری برخوردار است؛ به

1. Bennet

2. Debray

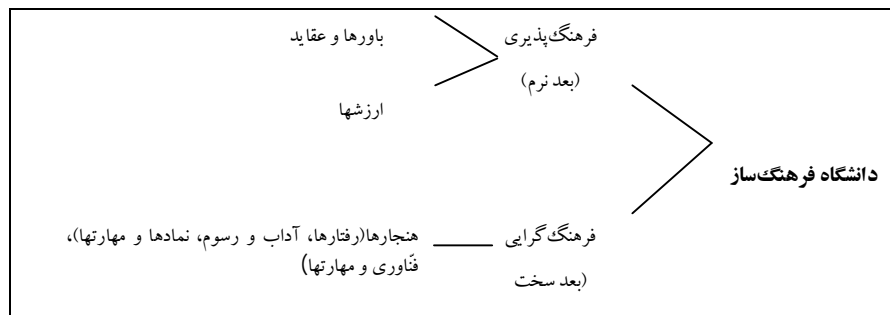
12 ♦ فرهنگ در دانشگاه اسلامی 30

طوری که در اثر تماس دائم فرهنگها با یکدیگر بر اساس شرایط و تعاملات زمان و مکان، موجبات تغییر در شیوه زندگی فرهنگ عمومی میزبان در اثر ورود و رخنه فرهنگ میهمان فراهم می آید. (دهنیری، 1388: 185)

جیمز لال معتقد است پوسته فرهنگی یعنی آنچه به نظر می آید و احساس می شود؛ از جمله: بو، صدا، ذائقه، چهره‌های مادی و گفتاری، پوششها، مهارتها، سبکهای اجتماعی، احساسات، طبیعت فردی و اجتماعی و هیجان انسانها که می‌توانند مفهوم اجتماعی نیز به شمار آیند، در فرایند مهندسی فرهنگی قابل تغییر، باز تولید، انطباق و ابداع اند. (لال، 2000: 3-132)

دانشگاه فرهنگ‌ساز، دانشگاهی است که اصول و نظام اعتقادی- ارزشی جامعه را در خود به منصفه ظهور رسانده، با پرورش و تربیت اندیشمندان، عالمان و دانشمندان در تراز نظام اسلامی، در جهت اصلاح و اعتلای باورها، ارزشها و رفتارهای جامعه مؤثر واقع می‌شود.

با توجه به آنچه گفته شد، از نظر محقق، دانشگاه در صورتی می‌تواند فرهنگ‌ساز باشد که بتواند در ابعاد فرهنگ‌پذیری و فرهنگ‌گرایی و در چارچوب مؤلفه‌های سه‌گانه «باورها، ارزشها و هنجارها» تأثیرگذار بوده، اقدام به اندیشه‌پردازی، ارزشگذاری، هنجارسازی، نمادسازی، جامعه‌پذیری، الگوسازی و نوآوری رفتاری کند. بر این اساس، مدل مفهومی این نوع دانشگاه را می‌توان به صورت ذیل ترسیم کرد:

نمودار 3: مدل مفهومی تحقیق

د) شاخصهای دانشگاه فرهنگ‌ساز از نگاه مقام معظم رهبری

1. روش بررسی و تحقیق

برای بررسی شاخصهای دانشگاه فرهنگ‌ساز از منظر مقام معظم رهبری، از روش تحلیل محتوای توصیفی استفاده شده است که در آن، به توصیف کمی محتوای بارز یک متن پرداخته می‌شود. این بررسی هم توصیف نحوی (سبک و ساختار) و هم مفهوم‌شناسی یا تحلیل موضوعی متن را در بر می‌گیرد (اتسلندر، 1371: 1371).

13 ♦ شاخصهای دانشگاه فرهنگ‌ساز از دیدگاه مقام معظم رهبری

69. این نوع تحلیل، یک روش تحلیل بعد از وقوع است که انواع آن، شامل تجزیه و تحلیل تکرار، همبستگی، روند تغییر و شدت است. در این تحقیق از دو روش تکرار و همبستگی استفاده شده است.

در تجزیه و تحلیل تکرار، محقق افزون بر تعیین کلمات و اصطلاحات، به محاسبه تعداد آنها، مدت زمانی که در متن سخنان سخنرانی به آنها اختصاص داده شده یا تعداد سطوری که در نوشته‌های افراد به آنها تعلق می‌گیرد، می‌پردازد و در تجزیه و تحلیل همبستگی، همبستگی و ارتباط بین کلمات مشخص را با کلمات و جملات دیگر، هم از نظر کیفیت و هم از نظر تکرار بررسی می‌کند. (لاریجانی، 1387: 43-42)

در این روش، از فرمایشات و بیانات مقام رهبری بین سالهای 1368 تا 1395 در جمع دانشگاهیان، اعم از اساتید، دانشجویان، رؤسای دانشگاهها و مسئولان وزارت علوم، استفاده شده است. مجموع سخنان رهبری بیش از 151 سخنرانی بوده که مبنای پژوهش قرار گرفته و از میان آنها فقط موضوع مطالبات رهبری از دانشگاهیان احصا شده است. با تحلیل محتوای فرمایشات مقام معظم رهبری، در مجموع 258 مفهوم با تکرار آن استخراج شد که پس از حذف موارد تکراری، به 105 مفهوم رسید و این مفاهیم در سه بُعد فرهنگی، سیاسی و علمی طبقه‌بندی شدند.

با توجه به مدل مفهومی ساخته‌شده (نمودار 3)، جداول مفاهیم مستخرج از مطالبات رهبری در هر بُعد بر اساس مؤلفه‌های سه گانه تعیین شد و سپس برای هر مؤلفه در هر جدول، شاخصها به دو صورت کمی و کیفی؛ یعنی «میزان تکرار در فرمایشات رهبری» و «حذف موارد همگن و انتخاب شاخص» انتخاب شدند. در جدول نهایی نیز با ادغام موارد مذکور، شاخصهای نهایی مد نظر مقام معظم رهبری ارائه شده است.

2. یافته‌ها

پس از تجزیه و تحلیل مطالبات مقام معظم رهبری از دانشگاهیان، جداول 1، 2 و 3 بر اساس سه بُعد فرهنگی، سیاسی و علمی با مؤلفه‌های سه گانه فرهنگ تنظیم شده است. در نهایت، در جدول 4، شاخصهای مد نظر رهبری انقلاب درباره دانشگاه فرهنگ‌ساز آورده شده است.

جدول 1: مطالبات مقام معظم رهبری در بعد فرهنگی

بُعد	مؤلفه	یافته‌ها	شاخص
فرهنگی	باورها	تعمیق معرفت دینی - معنویت‌گرایی - خودسازی - معرفت دینی پیدا کردن - استحکام پایه‌های معرفتی - تدبیر در دانشگاهها	- تعمیق معرفت دینی - خودسازی
	ارزشها	ترتیب دینی دانشجویان - اخلاق حسنه و مکارم اخلاقی - روحیه عدالت‌خواهی - انس با قرآن - انس با نهج‌البلاغه - انس با عبادت - انس با خدا - داشتن حیات طیبه - آرمان‌گرایی و آرمان‌خواهی در معنویت و اخلاق - طهارت و صفای نفس استاد و دانشجو - شاگردپروری استاد - علم‌طلبی در محیط دانشگاه - احترام به اساتید ولو کافر - روحیه مطالبه‌گری - شجاعت علمی اساتید - داشتن احساس هویت اسلامی ایرانی و افتخار به آن	- معنویت‌گرایی - آرمان‌گرایی و آرمان‌خواهی در معنویت و اخلاق - عدالت‌خواهی - احساس هویت ایرانی - اسلامی - مطالبه‌گری
	هنجارها	تقویت ایمان در مقابل حوادث غیر قابل پیش‌بینی - تقویت بنیه اعتقادی و فکری دانشجویان - تقویت بنیه قلبی و روحی دانشجویان. ترک محرمات و انجام واجبات - پرورش روح تعهد - داشتن احساس مسئولیت - اقامه امر به معروف و نهی از منکر - ایجاد فضای نشاط. داشتن اعتماد به نفس و خودباوری ملی - داشتن ارتباطات فرهنگی. ورزش در کنار خودسازی - گسترش فرهنگ حجاب - ایجاد محیط تدبیر و سلامت دینی - ارزشی کردن روابط و روشها در دانشگاه. تکریم علم و عالم در دانشگاه - بزرگداشت شعائر دینی - برپایی اردوهای علمی و دادن جایزه به نوآوری‌ها - آشنایی با تاریخ علمی کشور.	- تقویت قدرت معنوی - مسئولیت‌پذیری - ایجاد فضای نشاط فرهنگی - ترویج خودباوری و اعتماد به نفس فردی و ملی - اقامه امر به معروف و نهی از منکر - بزرگداشت شعائر دینی

15 ♦ شاخصهای دانشگاه فرهنگ ساز از دیدگاه مقام معظم رهبری

جدول 2: مطالبات مقام معظم رهبری در بعد سیاسی

شاخص	یافته‌ها	مؤلفه	بعد
- خود باوری ملی	خودباوری ملی	باورها	
- وحدت و یکپارچگی بر اساس ارزشها در دانشگاه - آرمان گرایی و آرمان خواهی در سیاست - دشمن شناسی - تحمل و مدارای سیاسی - همديگر	احساس غرور دینی و ملی کردن- یکپارچگی و وحدت بر اساس ارزشها در میان دانشجویان- همفکری، همکاری و همدلی در دانشگاه- آرمان گرایی و آرمان خواهی در سیاست- دشمن شناسی- ضرورت مطالعه تاریخ سیاسی معاصر- بصیرت یافتن- تحمل و مدارای سیاسی همدیگر- روحیه مطالبه گری- نقد منصفانه و نقدپذیری متواضعانه	ارزشها	
- تحلیل و فهم سیاسی - فعال و با نشاط بودن دانشجویان در مسائل سیاسی و اجتماعی - نهضت آزاد اندیشی - انتقاد عالمانه و سازنده - جریان سازی دانشجویان	حفظ نظام جمهوری اسلامی ایران و دفاع از آن- تلاش سیاسی داشتن- داشتن قدرت تحلیل و فهم سیاسی دانشجویان- شناسایی مطالبات حقیقی انقلاب و برخورد صادقانه با مسائل سیاسی- فعال و با نشاط بودن دانشجویان در مسائل سیاسی، اجتماعی- کسب آگاهی سیاسی- زنده بودن روح سیاسی در دانشگاه- داشتن تحرک سیاسی در دانشگاه- انتقاد صحیح و سازنده، نه عیب جویی- انتقاد عالمانه و سازنده، نه تخریب- قدرت جریان سازی دانشجویان- ایجاد کرسی های آزاد اندیشی- مشارکت فیزیکی و فکری در مسائل عمومی کشور توسط دانشجویان- استفاده از عناصر انقلابی و حزب اللهی در مراکز تحقیقاتی- عدم استفاده از عناصر بی اعتقاد به اسلام و انقلاب در اداره امور دانشگاهها	هنجارها	سیاسی

جدول 3: مطالبات مقام معظم رهبری در بعد علمی

شاخص	یافته‌ها	مؤلفه	بعد
- تولید علم	بومی کردن دانش - علم‌محوری مبنای گفتمان مسلط جامعه - نوآندیشی علمی و تولید علم	باورها	علمی
- دیپلماسی علمی - مرجعیت علمی	خوب درس خواندن و تأثیر گذاشتن - داشتن علم با بینش و معنویت با علم - مرجعیت علمی شدن کشور در مراکز علمی و دانشگاهی دنیا - دیپلماسی علمی - نوآوری علمی	ارزشها	
- اجرای نقشه جامع علمی کشور - ارتباط صنعت با دانشگاه - تبدیل علم به ثروت - نهضت نرم‌افزاری	تزریق روح پارسایانه بی‌عوض - تنظیم و اجرای نقشه جامع علمی کشور - ایجاد خودآگاهی علمی دانشگاهیان - دانشگاه محیط کار علمی و تحقیق باشد - گسترش علم و تعمیق علم در کشور - ارتباط صنعت با دانشگاه - ایجاد قدرت علمی - تبدیل علم به ثروت - افزایش مراکز تحقیقاتی درون‌دانشگاهی - ایجاد رقابت قوی و سازنده در نوآوری‌های علمی میان دانشگاهها و در میان خود دانشگاهیان - تقویت روحیه پژوهش - مجاهدت علمی برای تولید علم - تقویت گفتمان علم و پیشرفت علمی - نهضت نرم‌افزاری	هنجارها	

17 ♦ شاخصهای دانشگاه فرهنگ‌ساز از دیدگاه مقام معظم رهبری

جدول 4: تلفیق شاخصهای جداول مطالبات مقام معظم رهبری در ابعاد فرهنگی، سیاسی و علمی

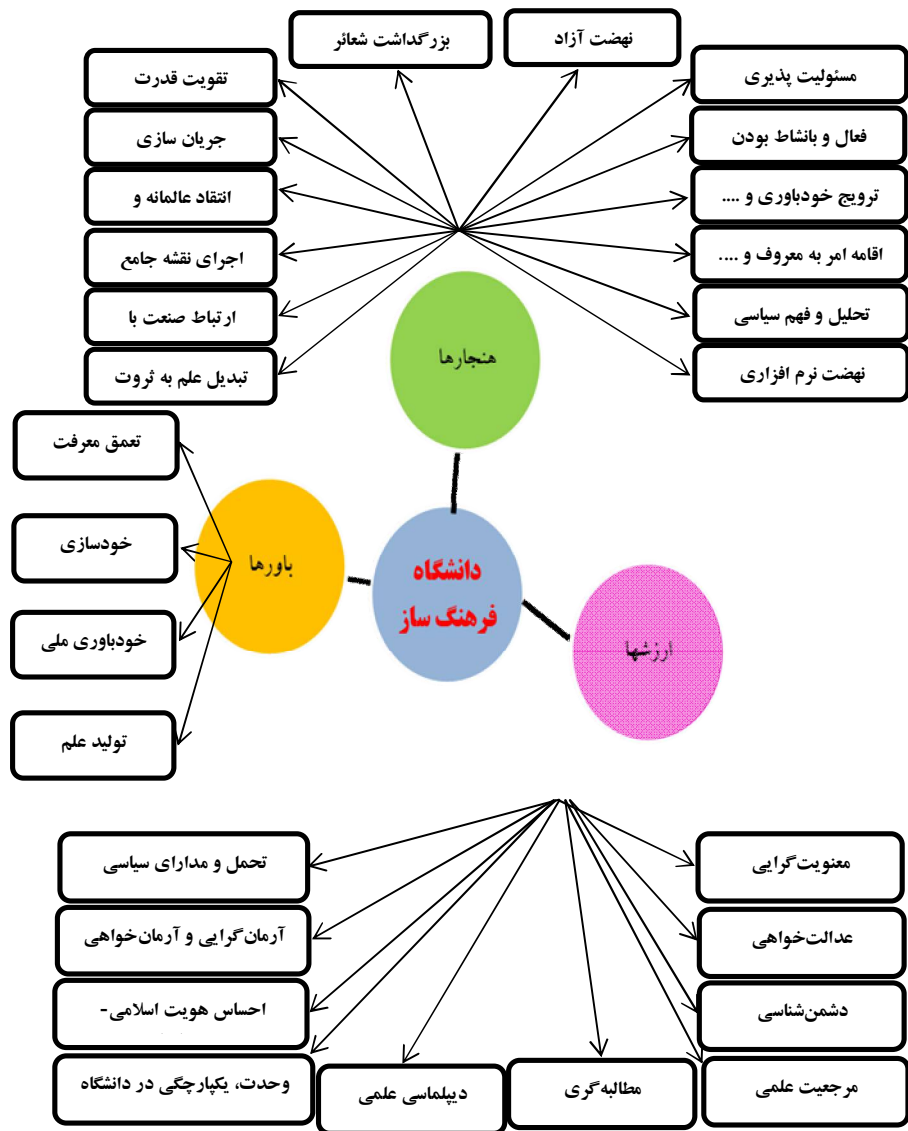
مؤلفه	شاخص	بعد
باورها	تعمیق معرفت دینی (تدین) - خودسازی - خودباوری ملی - تولید علم	فرهنگی، سیاسی و علمی
ارزشها	معنویت‌گرایی - آرمان‌گرایی و آرمان‌خواهی - عدالت‌خواهی - دشمن‌شناسی - مرجعیت علمی - دیپلماسی علمی - تحمل و مدارای سیاسی - مطالبه‌گری - هویت اسلامی ایرانی - وحدت و یکپارچگی در دانشگاه	
هتجارها	مسئولیت‌پذیری - فعال و با نشاط بودن دانشگاهها در زمینه علمی، فرهنگی و سیاسی - ترویج خودباوری و اعتماد به نفس فردی و ملی - اقامه امر به معروف و نهی از منکر - تحلیل و فهم سیاسی - نهضت آزاد اندیشی - تقویت قدرت معنوی - بزرگداشت شعائر دینی - جریان‌سازی - انتقاد عالمانه و سازنده - اجرای نقشه جامع علمی کشور - ارتباط صنعت با دانشگاه - تبدیل علم به ثروت - نهضت نرم‌افزاری.	

ه) بحث و نتیجه‌گیری

انسان به عنوان موجودی اجتماعی، در جهت رشد و شکوفایی و دستیابی به آرامش روحی و روانی و بسامان کردن امور مختلف اجتماعی خود، همواره به حقیقتی نیازمند است که نامش فرهنگ است. رهبر معظم انقلاب می‌فرماید: «فرهنگ همچون هوا، برای زندگی انسان اهمیت دارد و بسیاری از مشکلات جامعه با فرهنگ‌سازی حل می‌شود» (1386/4/6).

از آنجا که نهاد دانشگاه می‌تواند نقش راهبردی برای جامعه داشته باشد و با توجه به اعتماد مردم به این نهاد و قدرت آن در تولید محتوا و اثرگذاری، بدون تردید دانشگاه می‌تواند فرهنگ‌ساز باشد و در جهت رشد و تکامل زندگی فردی، گروهی و اجتماعی جامعه قدم بردارد. دانشگاه فرهنگ‌ساز، با شناخت فرهنگ موجود و فرهنگ مطلوب و اتخاذ رویکردهای مناسب فرهنگ‌سازی، قادر است جامعه را به وضعیت مطلوب فرهنگی هدایت کند.

در این پژوهش تلاش شد تا با تحلیل محتوای مطالبات مقام معظم رهبری در ابعاد فرهنگی، سیاسی و علمی و بر اساس مدل مفهومی تحقیق (نمودار 3)، شاخصهای دانشگاه فرهنگ‌ساز استخراج شود. دانشگاه لازم است با طراحی مجموعه فعالیتها و برنامه‌های راهبردی فرهنگ‌ساز خود، بر نوع تفکر، نگرش و رفتار افراد، گروهها و جامعه تأثیر گذاشته، در مسیر رشد و تعالی فرهنگ جامعه گام بردارد. لازمه دانشگاه فرهنگ‌ساز این است که در همه حوزه‌های اجتماعی، سیاسی و فرهنگی، فعالیت و اثربخشی داشته باشد و این وظیفه بر عهده دانشگاه نسل چهارم انقلاب است. در پایان، مدل نهایی تحقیق آورده شده است.

مدل نهایی تحقیق

پیشنهادها

از آنجا که دانشگاه به عنوان موتور پیشران حرکت فرهنگ‌ساز می‌تواند بر محتوای فرهنگ جامعه تأثیر بگذارد و فرهنگ حاکم بر جامعه را حفظ و تقویت کند یا آن را در مسیر تغییر و تحول قرار دهد، پیشنهادهای ذیل ارائه می‌شود:

- لزوم سیاستگذاری لازم از سوی شورای عالی انقلاب فرهنگی به منظور تحقق فرهنگ‌ساز بودن مراکز و مؤسسات آموزشی و فرهنگی بر اساس شاخصهای مدنظر مقام معظم رهبری.
- ایجاد سازوکار مناسب از سوی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری در دانشگاهها به منظور تحقق الگوی دانشگاه فرهنگ‌ساز بر اساس منویات مقام معظم رهبری.
- ارزیابی مستمر از سوی وزارت عتف در خصوص تحقق شاخصهای الگوی دانشگاه فرهنگ‌ساز در مراکز و مؤسسات آموزشی عالی.
- طراحی و اجرای الگوی فرهنگ‌سازی برای سایر سازمانها و نهادهای آموزشی و فرهنگی بر مبنای منویات مقام معظم رهبری؛ نظیر سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران، وزارت آموزش و پرورش، حوزه‌های علمیه و....

منابع

- آشوری، داریوش (1375). تعریفها و مفهوم فرهنگ. تهران: مرکز اسناد فرهنگی آسیا.
- اتسلندر، پیترا (1371). روشهای تجربی تحقیق در علوم اجتماعی. ترجمه بیژن کاظم‌زاده. تهران: آستان قدس.
- اینگلهارت، رونالد (1373). تحول فرهنگی در جامعه پیشرفته صنعتی. ترجمه مریم وتر. تهران: کویر.
- بنیانیان، حسن (1387). ایده‌پردازی برای فرهنگ. تهران: سوره.
- جان‌احمدی، فاصله (1388). تاریخ فرهنگ و تمدن اسلامی. تهران: نشر معارف.
- جوادی آملی، عبدالله (1388). تسنیم. محقق: علی اسلامی. جلد اول. قم: اسراء، چ هشتم.
- خامنه‌ای، سید علی (1397). مجموعه سخنرانی‌های مقام معظم رهبری در دیدار با اقشار مختلف دانشگاهی طی سالهای 95-1387. قابل دسترس در: Khamenei.ir.
- خنیفر، حسین و موسوی، زینب السادات (1390). بایسته‌های دانشگاه فرهنگ ساز در هزاره سوم (مطالعه موردی: جامعه اسلامی در عرصه جهانی)، مطالعات معرفتی در دانشگاه اسلامی، سال 15 شماره 1
- دهشیری، محمدرضا (1388). «رسانه و فرهنگ‌سازی». تحقیقات فرهنگی، ش 8.
- ذوالفقارزاده، محمدمهدی و علی اصغر سعدآبادی (1393). «بازتعریف کارکردهای اصلی دانشگاه در جامعه بر اساس آرمانهای اسلامی در اندیشه امام خمینی (ره)». مطالعات راهبردی بسیج، سال هفدهم، ش 65.
- روشه، گئی (1367). کنش اجتماعی. ترجمه هما زنجانی‌زاده. مشهد: دانشگاه فردوسی.
- سایه‌سار ولایت (1388). منشور مطالبات مقام معظم رهبری از دانشگاه و دانشگاهیان. شش جلد. قم: نشر معارف.
- سروقامت، حسین (1382). «نگاهی به یک دانشگاه اسلامی». دانشگاه اسلامی، ش 19-18.
- عمید، حسن (1389). فرهنگ عمید. تهران: اشجع.
- کیوی، ریمون و لوک وان کامپنهود (1370). روش تحقیق در علوم اجتماعی. ترجمه عبدالحسین نیک‌گهر. تهران: فرهنگ معاصر.
- گیدنز، آنتونی (1373). جامعه‌شناسی. ترجمه منوچهر صبوری. تهران: نی.
- لاریجانی، حسن (1387). «تجزیه و تحلیل محتوای گسترش روشهای تحقیق در علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی با روش تجزیه و تحلیل محتوا». دانش‌شناسی، ش 1.
- ماهوشی، افشین (1380). نقش دانشگاه‌ها در فرهنگ‌سازی تحقیق و توسعه. سومین همایش مراکز تحقیق و توسعه صنایع و معادن. تهران.
- مشبکی، اصغر (1377). مدیریت رفتار سازمانی. تهران: ترمه.
- معینی، جهانگیر (1374). نظریه و فرهنگ. تهران: مرکز مطالعات و تحقیقات فرهنگی.
- مکارم شیرازی، ناصر (1389). آفریدگار جهان. قم: مدرسه امام علی بن ابیطالب، چ چهارم.

شاخصهای دانشگاه فرهنگ‌ساز از دیدگاه مقام معظم رهبری 21

- نوری، محمدرضا (1389). نقش دانشگاه در فرهنگ‌سازی و ایجاد زیرساخت‌های عملی برای تربیت نیروهای کارآفرین، مجله کار و جامعه، شماره 122.
- ولایتی، علی‌اکبر (1384). تاریخ و تمدن اسلامی. قم: معارف.
- یمنی، محمد (1388). دانشگاه سازگار شونده؛ مجموعه رویکردها و چشم‌اندازهای نو در آموزش عالی. تهران، پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی.
- یوسفی امیدعلی، مستکملی مصطفی (1389). رسالت و نقش دانشگاه در قبال فرهنگ و فرهنگ‌سازی از منظر امام خمینی (ره). کنگره ملی بررسی اندیشه‌های فرهنگی اجتماعی حضرت امام خمینی (ره). تهران.
- Amid, Hasan (2010). **Amid Dictionary**. Tehran: Ashja Publications.
- Ashuri, Darius (1996). **Definitions and Concept of Culture**. Tehran: Center for Asian Cultural Documents.
- Barnes, Samuel H. (1986). **Politics and Culture**. Monograph Series Prepared for U.S. Department of State. Ann Arber: Institute for Social Research.
- Bennet, J. (1973). "Culture". In: *Encyclopedia Americana* (313-316). USA: Chicago Publishers.
- Bonyanian, Hasan (2008). **Ideas for Culture**. Tehran: Sure Publications.
- Debray, R. (1997). **Transmettre**. Paris: Odile Jacob.
- Dehshiri, Mohammad Reza (2009). "Media and Culture Creation". *Quarterly Journal of Cultural Research*, No. 8.
- **Encyclopaedia Britannica** (2002) Complete 32 Volume Print Set, 15th Edition, Vol. 16, University of Michigan Press.
- Giddens, Anthony (1994). **Sociology**. Translated by Manouchehr Saboori. Tehran: Ney Publications.
- Inglehart, Ronald (1994). **Cultural Transformation in the Advanced Industrial Society**. Translation by Maryam Vatar. Tehran: Kavir Publications.
- Isa, R.A.M.; N.H. Mustapha, T.A.F.T.A. Rahman & N.A. Pital (2014). "Vocabulary Learning Strategies: Differences between Arabic and Non-Arabic Majoring Students at the International Islamic University Malaysia". *Middle-East Journal of Scientific Research*, P. 28-32.
- Jan Ahmadi, Faseleh (2009). **History of Islamic Culture and Civilization**. Tehran: Ma'aref Publishing.
- Javadi Amoli, Abdullah (2009). **Tasnim**. Researcher: Ali Eslami. Eighth Edition, Vol. 1. Qom, Asra Publishing.
- Khamenei, Seyyed Ali (2018). **A Series of Lectures by the Supreme Leader in a Meeting with Various Academic Classes from 2008-2015**. Available at: Khamenei.ir.
- Khannifar, Hossein and Mousavi, Zainab Sadat (2011). **Requirements of culture –creator university in the Third Millennium (Case Study: Islamic Society in the Global Arena)**, Cognitive Studies at Islamic University, 15 (1)
- Kiwi, Raymond & Luke Van Campenhead (1991). **Research Method in Social Sciences**. Translation by Abdolhossein Nikghohar. Tehran: Farhang Moaser Publications.

- Larijani, Hasan (2008). "Content Analysis of the Methods of Research in Library and Information Science by Content Analysis Method". *Journal of Dentistry*, No. 1.
- Lull, J. (2000). **Media, Communication, Culture: A Global Approach**. Second Edition. Cambridge, U.K: Polity Press.
- Mahshushi, Afshin (2001). **Role of universities in the culture making of R & D. Third Conference of Research and Development Centers of Industries and Mines**. Tehran.
- Makarem Shirazi, Nasser (2010). **The Creator of the World**. Fourth Edition, Qom: Imam Ali Ibn Abi Talib (AS) School.
- Moeini, Jahangir (1995). **Theory and Culture**. Tehran: Publishing Center for Cultural Studies and Research.
- Moshabbaki, Asghar (1998). **Organizational Behavior Management**. Tehran: Termeh Publications.
- Mowery, D. & B. Sampart (2004). **Universities in National Innovation System**. Oxford University Press.
- Nowruzi, Mohammad Reza (2010). **The role of the university in the culture making and the creation of practical infrastructures for the training of entrepreneurs**, *Journal of Work and Society*, No. 122.
- Ottlander, Peter (1992). **Empirical Methods in the Social Sciences**. Translation by Bijan Kazem Zadeh. Tehran: Astan Quds.
- Roche, Gay (1988). **Social Action**. Translated by Homa Zanjanizadeh. Mashhad University Press.
- Sarvghamat, Hussein (2003). "A Look at an Islamic University". *Islamic University Journal*, Issue 18-19.
- Shadow of the Velayat (2009). **Charter of Supreme Leader's Demands from Universities and Academics**, Vol. 1-6. Qom: Ma'aref Publications.
- Smith, Anthony D. (1991). **National Identity**. London: Penguin Books.
- Tylor, E. (1871). **Primitive Culture: Researches into Development of Mythology, Philosophy, Religion, Art, and Custom**. New York: Gordon Press.
- Velayati, Ali Akbar (2005). **Islamic History and Civilization**. Qom: Ma'aref Publications.
- Yamani, Mohammad (2009). **Compatible University, New Approaches and Prospects in Higher Education**. Tehran, Institute for Cultural and Social Demands.
- Yousefi Omidali, Mostakmeli Mostafa (2010). **Mission and role of the university in relation to culture and culture making in the perspective of Imam Khomeini (PBUH)**. National Congress on Imam Khomeini's Social-Cultural Thoughts. Tehran.
- Zolfagharzadeh, Mohammad Mehdi & Ali Asghar Saadabadi (2014). "Redefining the Main Functions of the University in Society Based on Islamic Ideals in Imam Khomeini's Thought". *Journal of Strategic Studies of Basij*, Seventh year, No. 65.

